

DRÁMA V SLOVENSKEJ LITERATÚRE

- dráma určená najmä na divadelnú realizáciu
- rôzne dramatické žánre (tragédia, veselohra, fraška, groteska a absurdná dráma)
- čerpá z ľudovej slovesnosti (O sv. Dorote, jasličkové pobožnosti, pašiové hry)

DRÁMA DO ROKU 1918

1.

- úplné počiatky slov. dramatickej tvorby sa datujú v období **renesancie** (16-17 st.)
- vznikajú latinské humorné školské hry s biblickou, antickou a historickou tematikou (ukázať, ako ovládajú latinčinu a deklamovanie)

PAVEL KYRMEZER

Komédia česká o bohatci Lazarovi

- podľa biblie
- nadutý boháč nevenuje ani omrvinku, hynie uprostred hodovania, čerti ho odnesú

Komedia nová o vdově

- poukazuje na spol.priepasť medzi boháčmi (chamtivý kupec) a chudobou (vdova)
- úžerník od vdovy vymáha dlh, pomôže prorok zázračným rozmnožovaním oleja
- ostrá kritika súvekej morálky (bohatstvo znamenalo moc a beztrpné utláčanie nemajetných)

JURAJ TESÁK MOŠOVSKÝ

- začiatok 17. st.

Ruth

- motív z biblického príbehu o Rúť, ktorá sa obetavo starala o svokru („komédie“)

2.

- **Barok (1650 – 1780):** latinské a slovenské školské hry, mravoučné, náboženské a didaktické ciele, alegorickosť a retorickosť (pri jezuit. hre určité javiskové efekty)

ELIÁŠ LADIVER

- protestant

Katerina, kráľovná gruziánska

- katolícka hra, postavy z antickej mytológie, intrigy
- Katarína radšej umiera, akoby sa mala zosobašiť s perzským kráľom a vzdať sa kresťanstva

Tragoedia aneb Hra smutná prežalostná

- tragédia
- bránil evanj. vierovyznanie, alegor. Postavy predstavujú cnosti a vlastnosti (Smelosť, Pravda...)

3.

Počiatky obrozeného divadla (30. a 40. roky 19.st)

- rozvíjajú sa divadelné krúžky

ŠTEFAN PETRUŠ

- **Rajnoha, zbojnícky hajtmán**
- ostalo len v rukopisoch

- V roku 1830 (1780-1820 – osvietenstvo, 1820-1840 – klasicizmus) založil GAŠPAR FEJERPATAKY – BELOPOTOCKÝ divadelný krúžok, kt.uviedol hru JÁNA CHALUPKU – KOCÚRKOVO

- **Všetko naopak, Trasoritka, Trinásta komnata, Starúš plesnivec**

- prvý **dramatik** obrodenec. liter., pochádzal zo vzdelanej rodiny evanj. farára, ktorý začne vytvárať rad ochot. divadiel, predstavenia o mnohých mestách
- pôvodne písal hry po česky (v 60-tych prepísal do Slovenčiny)

Kocúrkovo

- satirická fraška, prostredie malomesta, terčom kritiky je ľudová hlúposť a obmedzenosť, prelínanie starej smiešnosti so smiešnosťou modernou
- dielo preslávené tiež pod názvom **Len aby sme v hanbe nezostali**
- odsudzuje prospechárov slov. meštiactva a nižšej šľachty
- dej sa točí okolo voľby nového učiteľa
- prototypom mešt. rodiny bola rodina čižmárskeho majstra Tesnošila

Tesnošil – záporná post., starý remeselník bez podnikavosti, chce sa zaradiť do vyššej vrstvy pochlebovaním, podporuje voľbu susedovho syna Martina, ktorý si má zobrať za ženu jeho dcéru Aničku

žena Tesnošila – stelesnenie falošnosti, pretvárinky, chce vydat' svoju rozmarnú dcéru

syn Janík – typický budúci Kocúrkovčan

pán z Chudobíc – cirkev. inšpektor, ktorý zvolí akéhosi Tručana Slobodu, predstavuje úpadok zemanstva, snaží sa udomácnit' madarčinu, sám ju však neovláda

Atila – jeho syn, nasprostastý, degenerácie (zánik tejto triedy)

Prochádzková učiteľ Sloboda – kladné postavy, vzdelaní vlastnenci, zidealizovaní, Sloboda navyše odmieta učiť po madarsky a zaľúbi sa do dcéry starého učiteľa

- autor riadi konanie tak, aby jeho výsledok bol pravým opakom prepoklad. záveru
- využíva slovný (jazykový) humor, zosmiešňovanie mien postáv, komolenie slov

4.

Obdobie rozkladu romantizmu

- prechodné obdobie od romantizmu k realizmu (tzv. matičné obd.)
- v romantizme sa dráma nevyvíja

JONÁŠ ZÁBORSKÝ

-okolo 30 drám, komédií, prevaha histor. hier

Najdúch

- veselohra, kde zobrazuje komické črty života drobného zemanstva a kritizuje jeho mravný úpadok
- Maňuša Rojkovičová má nemanželské dieťa so statkárom a zemanom menom Gejza Kobozy, ktorý chce vyhrať voľby, má záujem o Ľudmilu (dcéru bohatej statkárky), Ľudmila ho odmieta a dá ruku Jablonkaymu (veľký ľudomil, ktorý vyhrá voľby), statkárka a mladý Gejza vyjdu na posmech

Bitka pri Rozhanovciach

- okruh VM a slov.-uhor. dejín

Chorvátska Helena

- stroskotanie Srbska, srb.-uhor. dejiny

Lžedimitrijády

-cyklus, rus.-poľ. dejiny

JÁN PALÁRIK

- veselohry, prispel k rozkvetu dramat. tvorby v ochot. divadle

Inkognito

- komédia omylov, slovné skomoleniny, zámeny osôb, preoblečenia, nedorozumenia, inkognitá, nielen zábavné, ale aj poučné
- snaha získať si vrstvu ponemčeného malomeštianstva pre národné ciele
- vdova Sokolová a jej ponemčená dcéra Everlín – objektom špekulácií radného pána Potomského, ktorý chce oženiť svojho syna s Everlín, ona je oddávna prisľúbená olejčiar. synovi Jelenskému (bol básnikom), ktorý prišiel do dediny inkognito, preoblečený za kosca, aby spoznal svoju verenicu, Everlín ho nepozná, zverí sa mu, že nechce pansláva (básnika), súčasne prichádza do mestečka

Potomského pomada'arčený syn Jelenfy (preoblečený za maďar. herca), na prsteni, ktorý dal Jelenský Everlín, omylom prečítali Jelenfy (zámena – koniec situácie), Potomskovci dostali košom a Jelenský je s Everlín(už teraz Evou) a pre koscov je zorganizovaná veselica
-pomocou lás. humoru rieši problémy mamonárstva, odnárodňovania, spol. pretvácky

Drotár

- problém odnárodňovania a spol. pretvácky

Zmierenie alebo dobrodružstvo pri obžinkoch

- veselohra, hovor. jazyk, aforizmy, príslovia, porekadlá, myšlienka je v spol. a národnom zmierení sociálne rozdielných vrstiev Slovákov a Maďarov, ale aj problém postavenia slovenskej inteligencie v spoločnosti, víťazstvo vidí v zmierení Maďarov a Slovákov
- dvojité zámena postáv (previerka skutočnej lásky)
- slobodomysel'ná grófka Eliza Hrabovská – liberál. vrstva uhor. spol.
- spoločnica Miluša Oriješková (učiteľ. dcéra) – ideál slov. devy
- ženich, barón Kostrovický – ľahkomysel'ný, konzervatívny šľachtic
- priateľ Ing. Rohoň
- končí slávnosťou zmierenia šľachty a ľudu

5.

Obdobie realizmu

P.O. HVIEZDOSLAV

Pomsta, Otčim – hry

Herodes a Herodias

napísané sčasti veršom (blankvers – 5 stopový jamb verš bez rýmov) a sčasti prózou
- dramatický konflikt, prefikaná, mravne cynická túžba po vláde (nadutý, krutý vládca)
- Jochanan (Ján Krstiteľ) – hlásateľ nového, kresťanského náboženstva, dopláca životom
- Herodovo vojsko porazí arab. kráľa Aretas (pomsta za pohanu dcéry Tamary Herod. zákonitej manželky, ktorú sám vyhnal, aby si vzal ženu obchodného veľkostatkára Filipa), Rím mení vládcu a Herodesa a Herodiadu dávajú do vyhnanstva)

J.G.TAJOVSKÝ

Ženský zákon

Statky-zmätky

- autor tu ukázal, ako majetok opantal myslenie a konanie skupáňa Palčika a jeho ženy Mary, títo nahovoria Ľavkovcom, aby im dali syna Ďurka za vlastného, oženili ho so Zuzkou Kamenských a Paľčikovci im po smrti prepíšu celý svoj majetok (takto získali lacné pracovné ruky), po príchode detí vznikajú mnohé konflikty a túžba po statkoch spôsobuje zmätky
- postavy: Miško Malecký, Mara, Jano, Anička Javorová, klebetnica Dora

DRÁMA PO ROKU 1918

6.

Medzivojnové obdoie

-rozvíja sa postupne slov. divadlo, vznikli divadlá v Blave (1919), Košiciach, Nitre, Martine
- začiatky boli skromné, lebo chýbala tradícia a bolo málo slov. hercov a vhodných hier
- osobitú pomoc poskytli českí divadelníci

IVAN STODOLA

- pochádza z Lipt. Sv. Mikuláša
- ochot. divadlo

Náš pán minister

- uviedol sa touto hrou, kde sa vysmieva poprevratovej malomestskej mešťan. spol. (ich pokrytectvu a snahe preniknúť do vyšších kruhov)
- jeho diela delíme na:

a) SATIRY

Mravci a svrčkovia

Čaj u pána senátora

- karierizmus a bezohľadnosť, malomeštiacke pachtenie za polit. mocou, príprava volieb

Jožko Púčik a jeho kariéra

- tragikomédia, satira na falošne chápaný humanizmus
- Jožko Púčik je starý mládenec, ktorého obvinia v spolku HUMANITAS z krádeže peňazí, stáva sa takmer obeťou bezcharakterného správcu Rohatého, Jožko však pre týchto falošných ľudomilov predstavuje hrdinu len dovtedy, kým celkom pasívne prijíma obvinenie za nespáchaný zločin, ale keď vyjde najavo, že je nevinný, tak oňho prestávajú mať záujem,

b) KOMÉDIE

Cigánča

Veľkomožní páni

Keď jubilant plače

c) PSYCHOLOGICKÉ DRÁMY

Bačova žena

- tragédia, dedin. ľud, zrážka človeka s osudom (blízke antike)
- Evin muž bača Ondrej odíde za prácou do Ameriky, v bani sa stane nešťastie, kde ho zasypalo, Eve dôjde správa o smrti a po rokoch sa vydá za baču Miša, ktorý jej pomáhal a ju ľúbil, Ondrej však nezomrel (zachránil sa vetracou šachtou), no stratil pamäť, tá sa mu po železničnom nešťastí navráti a on sa vracia domov ako boháč, Eva sa musí rozhodnúť medzi 2 mužmi, jej tragédiu vyhocuje žiadosť mužov rozdeliť deti, matkin cit je silnejší ako láska a zvolí tak dobrovoľnú smrť

d) HISTORICKÉ DRÁMY

Svätopluk

- realisticko-romantické prvky
- Suchoň zložil operu Svätopluk

Marína Havranová

JÚLIUS BARČ - IVAN

- expresionistický charakter
- sociál. tematika

Mastný Hrnec

- satirická hra
- karierizmus, úplatkárstvo, pretváрка malomest. prostredia
- moderné Kocúrkovo = Ľut'otín
- komika – záměna osôb a úloh
- profesor Babík sa má stať ministrom, všetci nadbiehajú, no po odhalení pravdy všetci sa odvracajú

Matka

- dráma
- 2 synovia (mŕtvy otec)
- konflikty o majetok, mladší syn Paľo ide za prácou do Ameriky a vráti sa chudobný, Jano ho neprijíma (preberá mu dievča, nast'ahuje sa mu do domu...), napätie sa vyostruje a matka (vizionárka) sa obetuje, keď sa Jano pokúsi zabiť Paľa v tme (matka záměrne zhasne svetlo) nožom, pričom nechtiac zabije matku, táto obeta mala priniesť bratom zmierenie

PETER ZVON

Tanec nad plačom

- oživil rokokové postavy, vystupujú z maliar. plátna, sú prítomné songy
- vyjadruje svoj názor na súčasnosť

JÁN BORODÁČ

- v Nitre podľa neho založené divadlo

Juro Jánošík

- dráma

DRÁMA PO ROKU 1945

- v 50. rokoch sa dostávajú do popredia komédie a veselohry
- mnohým dielam chýbalo umelecké stvárnenie (boli bezkonfliktové a upadali do schematizmu, šablóny)

- na konci 60. rokov sa zvyšuje záujem o divadlá malých javiskových foriem

Divadlo Lasicu a Satinského (1968-1970 v priestoroch Divadla na korze)

- vytvorili inscenácie **Soirée, Radostná správa**

- kvôli kritike nedostatkov vtedajšej spol.nemohli už vystupovať

- stáli pri zrode moderného sloven. kabaretu (**Nečakanie na Gogota, Náš priateľ René**)

Radošinské naivné divadlo

- autorské divadlo (venujú väčšiu pozornosť súhre s obecnstvom a rozširujú improvizáčne stránky hry)

- vzniklo pod vedením Stanislava Štepku a uvádza len jeho hry (**Ženské oddelenie, Slovenské tango...**)

- Šteпка spája láskavý humor s kritickým odsúdením konzumného spôsobu života, nemravnosti, vypočítavosti a intolerancie

- v 70. rokoch (obdobie konsolidácie) sa mnohí odmlčali (socialisticky orientovaná kritika presadzovala myšlienku tzv. bezpečného zakotvenia v realite)

PETER KARVAŠ

- v rokoch vojny prenasled. a intervonov. v pracov. tábore, počas SNP od roku 1970 nesmie publikovať)

Polnočná omša

- hra, kritika odsúdila pre znesvätenie ideálov Povstania

- autorovi išlo o vyjadrenie ideálov ľudskosti/spolupatričnosti

- proti malomeštiactvu ako nepriateľovi každého pokroku, proti egoizmu, závidi a fašizmu

- neskôr bolo dielo vyzdvihované ako ukážka real. a pravdivého zobrazenia sveta

Antigona a tí druhí

- podľa vzoru antickej drámy

- dráma ľudí v koncentrač. tábore, ktorí dokážu v najkrutejších podmienkach demonštrovať jednotu (odpor väzňov voči fašiz.)

vrcholné diela 2.pol. 60 rokov

Veľká parochňa

- groteska, alegoricky sa dotkol súčasnosti, črty absurdity

- podobenstvo o súperení holohlavých a vlasatých (myšlienka nerovnosti ľudí)

- holohlaví sú vinní z nedostatkov v krajine, čo vedie k diktatúre vlasatých a k vzbure týchto holohlavých, keď holohlaví získajú moc, vyhlásia sa za jediných vládcov

- 1 diktatúra vystrieda 2.

- odsúdil každé násilie (nielen fašiz.,šovinizmus, a rasizmus, ale aj nadradenosť a podceňovanie)

Absolutný zákaz

- dokázať, že ľud. spoločn. činnosť bola znemožňovaná a nemožná

- absurdné nariadenie – zákaz dívať sa z okna

- zamyslenie sa nad minulosťou, nad absurd. procesmi s ľuďmi, ktorí podľahli násiliu, priznali sa k „zločinu“ a tým popreli pravdu a stratili svoju tvár

- je predpoveďou budúcnosti (čiže opakovanie minulosti – potlačanie demokracie, slobody jednotlivca)

OSVALD ZÁHRADNÍK

Sólo pre bicie (hodiny)

- konfrontuje svet penzistov so svetom mladých (existujú popri sebe)
- penzisti sa stretávajú, spomínajú na mladosť
- penzista Reiner sa domnieva, že tak, ako sa nedajú nastaviť dva tucty hodín, aby išli rovnako, nedá sa zladit' ani konanie a myslenie miliónov ľudí
- využíva symboliku v dialógoch a rekvizitách
- každá postava je svojská (má svoj vlastný život) a hoci starí ľudia nechápu dnešný svet, všetkých spája vlastný svet, ktorý si bránia

Omyl chirurga Moresiniho

- renesančné Taliansko, alegória na súčasnosť
- hrdina sa pre svoj odvážny chirurg. zákrok dostáva pred inkvizičný súd a aby si zachránil život, zrieka sa svojho presvedčenia a prijíma rozsudok, ktorý ho odsudzuje na kajanie

IVAN BUKOVČAN

Kým kohút nezaspieva

- obdobie potlačenia SNP
- motív Judášovej zrady a trojnásobného Petrovho zapretia Krista
- smrť nemeckého vojaka postavila 10 rukojemníkov do krízovej situácie života a smrti, psychický nátlak stúpa, až kým sa jeden neobetuje, aby zachránil ostatných

Slučka pre dvoch alebo domáca šibenica

- trafifraška, poukazuje na obmedzenosť ľudí v istých krízových situáciách, čím sa sami odsudzujú do úlohy martýrov
- istý údržbár je obvinený zo sabotáže a tak sa 5 rokov skrýva na povale, pričom nevedel, že sa už skončilo obdobie vykonštruovaných procesov, sám sa tak odsúdil do úlohy trpiteľa, je na poľutovanie, ale autor nechá na divákovi, nech posúdi jeho správanie

ŠTEFAN KRÁLÍK

- prvé hry z dedinského prostredia, napr. **Mozoľovci** (nadväzuje na J.G. Tajovského)
- črty existencializmu v dráme **Posledná prekážka** – v nej doktor Lorenc hľadá východisko z manželstva, uzavretého z vypočítavosti, v láske k spolupracovníčke Helene. Helena jeho náklonnosť prijíma, ale keď sa objaví jej bývalá láska, teraz chorí Michal, odmieta Lorenca. Michalovi hrozí smrť a zachrániť ho môže iba chirurg Lorenc. Ten stojí pred dilemou, operovať ho a stratiť Helenu, alebo podriaďiť sa osobnej túžbe. Nakoniec v ňom zvíťazí lekár I keď jeho utrpenie tým len vzrastie. -Lorencova žena Klára, ktorá roky tým trpí, že si ju muž vzal len z vypočítavosti, od neho nakoniec odchádza. Celý dramatický príbeh sa odohráva počas necelých troch hodín a za ten čas zvíťazí u lekára etický princíp. Hra rieši filozofické úvahy o človeku, o zmysle života.

- tragédia zo súčasnosti – **Margaret zo zámku** – príbeh talian. herečky, dcéry chudobného rybára, ktorá sa z lásky vydá za Bobbyho, syna americ. miliardára Crowna. Po znečistení pobrežia jej rodiska naftovým odpadom z Crownových Ťodí sa Margaret postaví proti svokrovi. Crow jej vezme dieťa a spolu s omámeným Bobbym ho dopraví na jachtu. Margaret zastrelí Crownov osobný strážca. Keď sa jachta chystá odplávať, Margaretini Pritelia ju výbuchom zničia a všetci na nej zahynú. Margaretin odpor bol márný, pretože silnejší zvíťazil. Miliardár Crow je predstaviteľom moci, ktorou si podmaňuje ľudí i územia bez ohľadu na dôsledky.

JÁN SOLOVIČ

Občianska trilógia

- hra, ktorá vznikla v 70-tych rokoch (časti: Meridian, Strieborný jaguár, Zlatý dažď)